

Ajalugu ajalehest!?

VARJE SOOTAK

Ajalugu ajalehest, raamatust, päevikust, protokollist ... Ritta, mille põhjal olnu järgmiste põlvkondadeni jõuab ja sellest ettekujutus kujuneb, mahuvad ka filmid, fotod, kunstiteosed ja mis kõik veel. Kui tõenäone uurija esitatu võib olla, oleneb tema teadmistest, suutlikkusest ajastusse astuda, seoseid luua ja allikasse kriitiliselt suhtuda. Oma osa on allikate endi kirjapandus, selles, kes jäädvustas, miks jäädvustas, kuidas jäädvustas. Kuidas artiklid ülikooli ajalehte jõudsid, seda olen veidi puudutanud 2019. aasta Universitas Tartuensise veebruarinumbri arvamusoos „Toimetatava ülikooliga“.¹

Mustvalge ajalugu

Ülikooli ajaloo jäädvustamisel on abiks 1948. aastal Eesti NSVs esimese ülikoolilehena ilmuma hakanud TRÜ ajaleht Tartu Riiklik Ülikool, mis 1989. aastal sai TÜ ajalehena lugejate ettepanekute põhjal nimeks Universitas Tartuensis. 2009. aastal asendus ajaleht samanimelise ajakirjaga. Ajalugu pakuvad ka eelmise sajandi esimese poole üliõpilaslehed, ülikooli tähtpäevaväljaanded, osakondade, teaduskondade jt struktuuriüksuste trükised, üliõpilasuurimused, memuaarid, lindistused jpm.

Esimest Teise maailmasõja järgset kümnendit käsitletakse sageli mustvalgena. Tollane kirjapandu ise oligi mustvalge, nõukogudeaegne tegelikkus trükki ei pääsenud. Vanad trükitoölised rääkisid ülikoolilehe neljapäevastel küljendamistel linna trükikojas, et isegi suurjuhtide nimesid ei tohtinud poolitada. Kui juhtide nimes veel trükiviga oleks olnud! Minu toimetamise aegu juhtus paaril korral lehte keskkomitee asemel kekskomitee ja parteibüroo asemel partibüroo. Juhtkonnas lohutati trükiveakuradi pärast. 1940. aastate

¹ Varje Sootak, „Toimetatava ülikooliga“, *Universitas Tartuensis*, nr 2, 2019.

Foto 1. Rektor Alar Karis õnnitleb Varje Sootakki ülikooli pensioneerunud töötajate vastuvõtul 16. juunil 2008 (Andres Tennuse foto).

lõpul ja 1950. aastate algul oleks lohutamise asemel karmimalt käitutud. Toda karmi aega täitis hirm; pooltoonid, varjundid, võbelused pole jäädvustatud.

1956. aasta esimene üliõpilaslaulupidugi võib kirjasõna järgi näida noorte suure nõukoguliku peona. Keerulisest ettevalmistusest, lubatavast ja lubamatust rääkis mulle pisarsilmil kolmkümmend aastat hiljem ülikooli teadussekretär Irene Maaros (1910–94), kes oli ülikooli naiskoori esinaine ja laulupeo peakomisjoni sekretär. Hirmu unustades laulsid tudengid oma noorusetungidest, mitte punastest lippudest ja loosungitest mõjutatuna. Nende lastest said iseseisva riigi taastajad, lastelastest selle edasivijjad. Kui palju pidid sõjajärgsed noored aga kompromisse tegema, et lapsed haritud saaksid, teavad nad vaid ise. Aega ja tausta tundmata võib minevik ühekülgse hinnangu saada. Toon siin ühe tänapäeva näite. Tuttav maakooliõpetaja rääkis kohalootunnis, kuidas tema ajal veel elektrit polnud ning nad õppisid suurte petrooleumilampide valgel. Kolmanda klassi poiss küsinud seepeale: „Aga kuidas te mobiiltelefoni laadida saite?“

Mobiiltelefonita iseseisvaks

Võib vist küll nii öelda. Ei olnud mobiile kuldsete kuuekümnendate ega kaheksakümnendate ägedate mõttevahetuste aegu. Kuuekümnendate teise poole üliõpilaselu tormilisusest, vaimsusest, boheemlusest on üksjagu kirjutatud ning jääb mulje, et *alma mater* oli täis võimukukutajaid. Suurem jagu elas siiski oma tavapärasest tudengielu – õppis, et stipist ilma ei jääks, pidas nn labrakaid, ei teadnud suurt Tšehhi sündmustest ega Prantsusmaa tudengirahutustest. Üliõpilaspäevade rongkäigus kõlasid igasugused hõisked, kui paljudest nende sisule mõeldi. Vahva oli koos hõisata, minul ka. Oma õpinguajale (1966–71) tagasi mõeldes tahaks lugeda ka tavatudengi elust, tema pilguga nähtust, n-ö politiseerimata hoovusteta. Aga kuna kirjutajad on olnud edasipürgijate, julgemate nn tegijate eliidi seast, siis kajastub nende jäädvustatus tähendusrikkalt nii nende endi kui ka teiste ärksamate tegevus. Sama kehtib ju ka meie varasema mineviku kohta. Kui palju on kirjutanud mõisamoonakad, sulased ja teenijad ise oma eluolust? Vähesed suutsid kehvadest oludest välja rabelda ja haridust saada. Nii saab vaesemast kihist teada enamasti mõisaist ja taludest pärit kirjutajatelt, ka rahvaluule kogujailt, mälestustest. Minevikupilt võiks tõesem näida, kui seda oleksid edasi andnud nii mõisnikud kui mõisamoonakad, nii taluperemehed kui sulased.

Mälestusi kirjutatakse ka taasiseseisvumisest. Mõnigi teos kipub autori ja tema mõttekaaslaste osa ainutähtsustama. Vabaks me saime, mobiiltelefonita, ja mitte üksnes lauldes, vaid nii altpoolt küpsetatuna kui ka eestimeelsete juhtide ning paljude teiste liidrite targa tegutsemise tulemusena. Ei ole võimalik tõmmata piiri, millal ja kust hakkasid iseseisvumise idud idanema, hargnema. Ülikoolis õppis juba põlvkond, kes oli seljatanud vanemate hirmud, kes julgelt kaheksakümnendate teisel poolel komsomoliorganisatsiooni pressi alla panid, ajalehes tudengite omavalitsuse üle vaidlesid, sõjaväeõpetust kritiseerisid jne, jne. Valupunktidest kirjutasiid eriti ajakirjandus- ja ajalootudengid, vahel puhkesid vaidlused ka toimetuse väikses ruumis, kui sinna juhtusid korraga komsomolikomitee inimesed ja nende oponendid.

Lehetrukisõlmed

Kaheliikmelisele toimetusele oli see pöörane aeg, sest elasime ise kõigele kaasa, käisime üritustel, kirjutasime. 1988. aasta aprillis Toompeal toimunud loominguliste liitude pleenumi loo pealkirjaks panin „Helenduse poole”. Kuidas ühe väikese lehe toimetaja sinna sattus? Ülikoolileht oli juba 1960. aastaist partei keskkomitee valvsa pilgu all. Nende toimetajad pidid NLKP liikmed olema (vähemalt TRÜs oli see nii), käima keskkomitee pleenumitel nagu kõik toimetajad jne. Kuna kuulusin ka Eesti Ajakirjanike Liidu revisjonikomisjoni, saingi ma kutse. Kirjutasin pleenumi ajuraginast emotsionaalselt, nii nagu tundsin ja mõtlesin, enesetsensuurita. Et mõned terased mõtted aga üldse ilmuda saaksid, tuli toimetusel enesetsensuurina mõndagi ridade vahele jätta. Ja ridade vahelt osati lugeda.

Mingil perioodil tegime koguni nii, et ühel nädalal koostas lehe ja kirjutas toimetaja kohusetäitjana alla korrespondendina töötanud Indrek Ude, teisel minna. Indrek pani enda numbrisse teravamad lood, sest teda ei saanud parteiliselt karistada. 1989. aastal kutsuti Indrek taas ilmuma hakanud ajakirja Akadeemia tegevtoimetajaks.

Nõukogude aja viimastel hingetõmmetel pidin küljendatud lehe enne trükkiminekut ülikooli parteikomitee sekretäri lauale viima. Kõrgkoolide ajalehed olid oma rektoraadi, partei-, komsomoli- ja ametiühingukomitee häälekandjad. Kahjuks võeti mõni artikkel välja, mille pidin kiiresti teisega asendama, sest linna trükikojas ei võinud lehe trükkimine hilineda. Päris tsensorilt, täpsemalt Glavlitilt trükiloa saamine oli tollal juba formaalne. Viimati töötas seal abikaasa Jaan Sootaki kolleegi naine, kellega põhiliselt oma lastest rääkisime.

Minu ajal on trükkimine siiski ka kolmel korral seisma pandud, sest trükkimise ajal jõudsid avalikkuse ette juhtide surmateated, millest reedene leht pidi kindlasti teada andma. 1982. aastal, mil tähistati ülikooli 350. aastapäeva, suri NLKP Keskkomitee peasekretär Leonid Brežnev. Lehest tuli välja jätta üliõpilaspäevade materjale, ka kõiki üritusi ei lubatud enam korraldada. Reedese lehe asemel ilmus kolmapäeval kaheleheküljeline nekroloogileht, reedel tavaline neljaleheküljeline. See kõik oli topelttöö, aga lehetegemine nõnda käiski, ka õhtuti kodus edasi, kui vaja.

Teine kord tuli leht ümber teha 1988. aasta aprillis seoses rektor Arnold Koobi surmaga. Jälle trükimasinad seisma, ülikoolis organiseerida nekroloog, uuesti küljendamisele. Kogemata tegime kingituse rariteetide kogujaile. Kiires ümbertegemise tuhinas ei märganud me, et neljandale leheküljele oli jäänud viitega „algus teisel leheküljel“ Igor Gräzini artikkel. Teisel leheküljel oli tulnud see muuga asendada. Nii on 22. aprillil ilmunud TRÜ nr 14 osaliselt ilmunud kahes variandis. Kas seda viga märgati trükikojas või me nägime ise, ei mäleta, aga jälle pandi masinad seisma. Gräzini artikkel ilmus hiljem. Segadust oli nagunii rohkesti, sest toimetus uppus materjali alla. Äsja olid toimunud muinsuskaitsepäevad ja tulekul olid kevadised rahvaste sõpruse päevad (hilisema nimega sõbruspäevad). Suurem osa sõbruspäevade üritusi jäeti rektori surma tõttu ära. (Toimetusel oli tavaliselt palju lugusid varuks, puudus polnud neist kunagi, ülikool ju suur ja isevooluted tuli palju materjali, st et rahvas kirjutas omal algatusel ise. Sageli tuli autorite ees vabandada, et tema lugu seekord sisse ei mahtunud.)

Ülikool jäi rektorita, kuid aeg oli juba nii kaugel, et ülikool võis esimest korda pärast sõda ise rektorit valida. Seitsmest kandidaadist valiti 1988. aasta 21. juunil uueks juhiks õppeprorektor professor Jüri Kärner (1940–2010). Temaga algab ülikoolis uus, iseseisvust taotleva ülikooli aeg iseseisvust taotlevas riigis.

Uutmoodi, aga kuidas?

Kõige raskem iseseisvusaja rektoritest oli kindlasti Jüri Kärneril. Me ei olnud veel vabad, Eesti iseseisvus kuulutati välja alles kolme aasta pärast. Ülikooli oli aga vaja ümber korraldada. Pean rektor Kärnerit ehitajaks. Prorektorina oli ta näinud ülikooli sisemust ning teadis, mis valesti, mis peaks teisiti olema. Eeskuju otsiti nii Eesti Vabariigi aegsest ülikoolist kui ka välismaalt. Õppejõud, kellel oli olnud võimalus end välismaal täiendada või töötada, pakkusid välja sealsete ülikoolide mudelid. Ülikooli hakkasid rohkem külastama väliskolleegid, õppima tulid esimesed välisüliõpilased ja tööle esimesed välisõppejõud. Koos uue meeskonna ja kogu ülikooliga püüti kõrgharidus mitte ainult lahti mõtestada, vaid ka väärtustada, uutmoodi toimima panna. Näiteks oli päevi, mil polnud ei teadus- ega

õppeosakonda. Veneaegne teadusosakond oli nagunii õppejõududel pinnuks silmas, sest sealt nõudis kord üks, kord teine ametnik topelt aruandeid ja see oli muutunud üsna bürokraatlikuks. Olemasolevate struktuuride lammutamine pole aga mitte kõigile meelepärane – kardetakse uuendusi, oma koha kaotamist. Nii püüti vahel üksteisest ette jõuda, avalikult esineda, kirjutada ka kõikaid kodaraisse loopides. Toimetus pidi selles omamoodi segases ajas kiiresti jagama, mida avaldada, mida mitte. Saadeti ka anonüümkirju, neid oli varemgi tulnud ja tuli hiljemgi, koguni ühte rektorit püüti laimata. Olen need kõik hävitanud.

Oma uue ülikooli kujundamises tahtsid paljud kaasa rääkida – koosolekutel, ülikooli tuleviku konverentsil, ajalehtedes, raadios, teles ... Peeti tuliseid vaidlusi ülikooli põhikirja ja teiste projektide üle. Kui palju sellest ülikoolilehte jõudis? Kindlasti vähem, kui oluaks tarvis. Ei jõudnud toimetus kõikjale, kõik ei mahtunud lehte ära. Ja kui üritus toimus näiteks kolmapäeval või neljapäeval, siis seda vähem sellest lehest leida võis, sest viimased käsikirjad pidime trükikotta laduda viima kolmapäeva õhtupoolikul, neljapäeval ei saanud küljendatud lehte enam midagi lisada. Järgmise nädala lehe jaoks oli aga mõni sündmus vananenud ning uued peale tulnud. Kunagi varem ega hiljem pole ülikooli rahvas ise nii palju kaasa mõelnud, rääkinud, kirjutanud. Sestap olekski tarvis, et kõik, kes neil avameelsuse aastail ülikooli lahti rääkisid, seda ise kirja paneksid.

Professor Juhan Peeglile (1919–2007), kes oli ka toimetuse kolleegiumi liige, toetudes olin püüdnud koosolekute ülevaadetes erinevaid arvamusi välja tuua, et oleks näha, kuidas arutelu kulges, kes mida arvas, mida kuidas otsustati.

Käisin ülikooli nõukogu koosolekuil alates 1975. aastast toimetaja kohusetäitjana, kui toimetaja Rein Veidemann sõjaväe kordusõppustele kutsuti, 1977. aastast 1990. aastate lõpuni toimetajana, lisaks ka 1990. aastal loodud ülikooli valitsuse koosolekuil. Kui toimetus liideti rektor Jaak Aaviksoo ajal teabetalitusega, ei pidanud teabetalitus enam vajalikuks, et toimetus neil koosolekuil osaleks, nõukogus käis nüüd teabetalituse juhataja või pressiesindaja. Et aga nõukogu tööst lehes kirjutada saaksin, lindistasid kommunikatsioonitehnika osakonna mehed mulle koosoleku kassetile. Linti kuulates jäi palju tabamata. Ka protokollidest polnud enam suurt abi, sest need muu-

tusid aina faktikesksemaks, kõiki sõnavõtjaid sealt enam ei leidnud.

Nii TRÜ kui ka TÜ nõukogu oli aga koht, kus oli võimalik ülikooli probleemidele paremini pihta saada, inimesi tundma õppida, suhelda. Nõukogu saalis sain õppejõududelt artikleid tellida, ka äsja arutatu kohta, vahel oli keegi midagi juba lehe jaoks kaasa toonud.

Teaduskondade esindajad istusid tavaliselt koos, oli välja kujunenud, et näiteks arstid istusid aulapoolse ukse aknalähedase laua otsas. Minagi potsatasin sinna nurka seina äärde toolile, kust oli lihtsam ära käia trükikojast lehte toomas. Nõukogu toimus iga kuu viimasel reedel ja leht sai valmis reede lõuna paiku ja siis said koosolekult tulijad fuajeest ka värske lehe. Arstid võtsid mind laua äärde oma kampa, kus oli parem kirjutada ning kus mindki vestlustesse tõmmati. Mis nõukogusse puutub, siis hiljem, ei mäleta millise rektori ajal, seati sisse kord, kus nõukogu liikmed pidid istuma tähestiku järjekorras. Levis arvamus, et nõnda ei saaks teaduskonna rahvas oma asju koos arutada ja juhtkonna ettepanekutele vastu rääkida. Kas see oli nii mõeldud, ei tea, aga paljudele oli vastumeelt küll.

Sajandivahetusel tajusin ülikoolis avalikustamise kaugenemist. Siseveebi tekkides muutus osa dokumente vähestele kättesaadavaks. Üks keskastme juht ütles mulle otsesõnu, et miks peab tavali- ne õppejõud teadma, mida me arutame ja otsustame!? Ma ei tea, kui palju on praegu ülikooli juhtorganite arutelud, otsused avalikult kättesaadavad. Vene ajal püüdesime suurema avatuse poole, ega nüüd vastupidi ole?

Kärneri-aegsed nõukogu koosolekud kujunesid aga vahel üsna tormiliseks, sest julgeid arvamusi oli palju, muidugi ka vahtu. Alati polnud lõpuks selgegi, mida otsustati. Nii sündis mõne lõpliku otsuse sõnastus alles ülevaadet kirjutades otsuse täpsustamisel teadussekretäri Veera Andi ja rektori juures.

Meenuta, aga kontrolli

Korrapealt on isegi raske täpsemalt öelda, mis millal toimus, kõik vajab ülekontrollimist. Millal muutus lehe nimi, millal kadus Glavliti luba jne, jne. Näiteks esimest korda pärast sõda ilmus ülikooli ajaleht sinimustvalgena 1988. aasta 1. septembril, Glavliti luba, st MB-number on viimast korda impressumis 1990. aasta 26. jaanuaril.

Glavlit oli üleliiduline tsensuuriametkond. Ükski trükis ei saanud ilmuda ilma Eesti ENSV Glavliti loata (ENSV Ministrite Nõukogu juures asuv Kirjandus- ja Kirjastusasjade Peavalitsus). Eestis lõpetati selle tegevus 1990. aastal. Sündmuste ülekülluses oli tarvis rohkem rahvast informeerida ja nii sai lehes omad veerud 1990. aastal loodud teabetalitus.

Iga päev nagu ei märganudki enam, et tegelikult polnud me Moskvast veel täielikult lahti haagitud, see toimus vähehaaval tänu Eesti rahvasaadikuile. Kuid alla ei tahtnud anda ka riigisisene vastaskond, Interrinne. Kui Jüri Kärner oli koos teiste rektoritega peaministri Edgar Savisaare juures õppejõudude palgaküsimusi arutamas, nägi temagi 1990. aasta 15. mail Toompea ründamist, millest ta sügava murega rääkis.

Võib tekkida küsimus, miks avaldasin sama aasta 31. augustil vöi-teemalisi eesti vanasõnu – „Võitnud ratas veereb vagusi” jt. Ülemineku keerulistel aegadel jaotati talonge, puudus oli ka vöist ... Pidasin neid vanasõnu ajastu iseloomustamisel kohaseks.

Aasta varem toimunud ENSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimistel kandideeris ülikoolist 15 kandidaati. Kogu riigis tuuseldasid kandidaadid üksteist valimiseelsel perioodil päris kõvasti, hakkasid joonistuma erakonnad. Ärplemist jälginud Juhan Peegel tõi avaldamiseks vanadest väljaannetest otsitud humoorikaid tabavaid följetone, mis ilmusid 1990. aasta 30. märtsi lehes.

1991. aasta augustis aga veeresid ootamatult tankid Tallinna poole. Olime sel ajal perega pikalt suvepuhkuselt Harglast linna tulemas. Augusti teises pooles hakkasin tavaliselt 1. septembri lehte ette valmistama, abikaasalgi algas varsti õppejõutöö ja lastel kool. Enne ärasõitu ei saanud me raadiouudistest täpselt aru, mis toimub. Olin ka ETA (Eesti Telegraafiaagentuur) mittekoosseisuline korrespondent ning taheti teada ülikooli meeoleu. Mingi uudise koos teadusprorektor professor Ants Kallikormiga (1938–2001) valmis tegime. Noorematel hirmu ei olnud, rusuvamas meeoleulus olid vanemad inimesed. Rektori sekretär Benita Vissel (1921–2010) rääkis mulle keerulistest hirmuaastatest ning tema tõesti kartis. Kahju, et ma seda üles ei kirjutanud.

Vanad paberleheküljed ei anna edasi ei seda hirmu ega ka hõngu ja õhinat, mida tundsimel paljude sündmuste puhul, nagu näiteks

eestikeelse ülikooli 70. aastapäev, üliõpilasedustuse valimine, Rootsi kuninga käik ... Aja- ja napi leheruumi tõttu on jäänud palju, palju kirjutamata, ülikooli ajalugu ainult oma lehes ei anna sugugi tervikpilti. Ei jõua ka selles loos kirjutada kõigest olulistest sündmustest ja inimestest, kes mõjutasid aega, ka toimetust.

Need aastad olid mulle täis avastusi. Kokkupuuted paljude, paljude ärksate tudengite, ülikooliinimestega, väliseestlastega, sealhulgas Eesti Vabariigi suursaadikuga New Yorgis Ernst Jaaksoniga, uue, sotsiaalteaduskonna dekaani Rein Taageperaga, Lõuna-Eestist pärit kirjaniku Raimond Kolgaga jpt. Korrespondendina töötanud aja- kirjandustudeng Margus Sanglepp oli üks korp! Fraternitas Estica taastajaid ning toimetusest sai vahel otsekui staap, kuhu helistasid välisliikmed ja kuhu nad ka sisse astusid. Ja kui Margus loengus oli, olin ma kui nende sekretär. Põnev aeg oli!

Aga peagi oli Jüri Kärneril viis aastat täis ning uuesti kandideerida ta ei tahtnud. Ootan põnevusega ülikooli 100. sünnipäeval ilmuvat Ken Kallingu rektoriraamatut Jüri Kärnerist. Minul oli rektoriga väga meeldiv koostöö. Ta muutus kuidagi lähedaseks, ta oli heasüdamlik ja avatud. Ma ei tundnud ennast enam krampis olevat nagu minnes Vene ajal rektoraati, kus sageli mõne loo pärast võtta sain. Murelik oli Kärner siiski, sest ülikooli arengut takistasid seaduste puudulikkus, finantsraskused jpm, üldse tahtnuks ta rohkem oma üliõpilastega auditooriumis olla. Olin meeldivalt üllatunud tema esimeste intervjuude mõnest täiendusest ja parandusest. Need olid sõnaleidlikud ja sobivad. Varem tuli juhtide kirjatükid lugemiskõlblikuks toimetada. Ka meie järgmised rektorid on olnud väga head kirjutajad. Viimasel kohtumisel Jüri Kärneriga vanas kohvikus, kui kirjutasin UT-le artiklit rahvusülikooli 90. aastapäeva puhul, imestas ta isegi, kui palju rektoriaastail tehtud sai.

Uued prioriteed

Ka mitu järgmist rektorit tuli prorektoriametist nagu Jüri Kärnergi. Professor Peeter Tulviste (1945–2017) ajaks oli uuele ülikoolile alus pandud ning edasi tulid süvendustööd, teadusülikooliks pürgimine, kuhu mahub samuti palju uuendusi ja ümberkujundamisi. Tema aja paljud artiklid, sõnavõttud ja intervjuud on ilmunud 1998. aas-

tal Peeter Tulviste rektoriraamatus. Meeldiv koostöö jätkus ka uue rektoriga. Vähehaaval hakkasid aga tekkima bürokraatiailingud. Rektoraadis loodi uusi ametikohti, osa ametnikke asendati uutega, vahel väljastpoolt ülikooli tulnutega. Mõnigi ei taibanud akadeemilise vabariigi olemust. Järsud ümberkorraldused või vallandamine tõid inimesi murega toimetusse. Olid ju toimetuse ukсед alati kõigile avatud olnud, mured ära kuulatud, mõnegi allüksuse positiivsest osast kirjutatud.

Kui varem võis kiirete küsimuste puhul otse rektori poole pöörduda, siis üheksakümnendate teisel poolel tekkisid vahelülid. Aastatega see süvenes ja mitmeid redelipulki tekkis juurde. Mõne inimesega toimuvad kummalised muutused, kui nad näiteks teaduskonnast administratsiooni tööle lähevad. Olen näinud, kuidas ametnik üleolevalt käsutab-kamandab õppejõudu. Ülikool ei ole tavaline asutus, akadeemiline kogukond on omaette vabariik, kellega tuleb osata suhelda. Minule oli see ülikoolihariduse imepäraseks jätkuks.

Ülikoolis tekkis probleeme järgmise rektori Jaak Aaviksoo ajal, kui väiksemad üksused liideti suurematega või mõne tegevus lõpetati. Ohte ette tajudes kutsus mõnigi intervjuud tegema. Muide, ka enne professoriks valimist soovis mõni kandidaat intervjuud anda või kirjutas ise artikli.

* * *

Iseseisev Eesti riik oli kiiresti arenenud. Üheksakümnendate keskpaigaks töötasid ka ülikoolis uued struktuurid, uued organisatsioonid, oli leitud oma tee. Sündmusi oli vähem, ka kaastöid. Lehes võtsid maad pikad artiklid. Kogu Eesti ajakirjanduses olid toimunud muudatused: väljaannete erastamine, infotehnoloogia kasutamine, uued žanrid, uus kujundus, meelelahutuse suur sissetung ...

UT esimesed tehnilised uuendused tehti linna trükikojas, mis raskendas nädalast tsükli – lood tuli viia Ülikooli tänava trükikotta, küljendamine ja korrektuur toimus hilisõhtul füüsikahoone keldris, trükkimine Kastani tänavas. Oli aegu, mil korrektuuri lugesime A4-suuruselt lehelt, kus tähtede täppe ja kriipse ei olnud näha. Sajandivahetuse aastad tõid ülikooli infotehnoloogia, töökohad tuli justkui ümber seadistada seoses elektroonilise posti ja paljude teiste

uute tehniliste võimalustega. 1999 liideti toimetuse teabetalitusega, millel olid nii negatiivsed kui ka positiivsed poolused: „tänu“ e-postile otsesuhtlemine inimestega kahanes, õppisime aga palju uut. Ei olnud üksnes mustvalge aeg. Iga allüksuse elektroonilisele ajastule üleminek vajaks lahti kirjutamist.

Avastasin hiljuti kahe kirjaniku tähelepanuväärsed teosed. Richard Rohu uuesti välja antud „Tsaariohvitseri“ (1935) ja „Sõjasõidu“ (1928). Neis mälestustest kirjeldab ta Esimese maailmasõja aegset tsaariarmeed. Miks sõda, miks revolutsioon – milline detailirohkus ja mõtteerksus. Või väliseesti kirjanik Valev Uibopuu, kes kirjanikuks kujunes juba iseseisvas Eestis. 1948. aastal ilmus Rootsis „Keegi ei kuule meid“, kus pereelu kulgeb paralleelselt maailmasündmustega aastail 1939–41. Ajastu on Uibopuul antud nii mõistatava, ehedana. Ehk polekski tarvis mustvalgeid faktiraamatuid?

Mida varem oma meenutused kirja paneme, seda parem, mis siis, et need on subjektiivsed, oma mätta otsast nähtud. Nii ei jää rahvusülikooli minevik ühekülgses, mustvalges.

Varje Sootak töötas ajalehe TRÜ ja Universitas Tartuensis toimetuses 1975–2008.

Newspaper—a historical source?!

VARJE SOOTAK

editor of the UT newspaper in the years 1975–2008

The paper of the University of Tartu was the first university newspaper founded in Estonia after the WWII in 1948. It was meant to be the voice of the rectorate, the party, Komsomol and Trade Union committee, and had the same name as the university: *Tartu Riiklik Ülikool* (Tartu State University).

Before the restoration of independence in 1988, the university got the chance to elect its own rector for the first time after the war. The university newspaper was at the centre of the upcoming great changes, and took the name of *Universitas Tartuensis* since 1989, as proposed by the readers.

Varje Sootak discusses work in the editorial office during Rector Jüri Kärner's term of office (1988–1993), when the old university had to be demolished and a new one built, for which no-one had the necessary experiences. She elaborates on the problems of newspaper production, including the situation when official censorship was gone, but the design layout of the newspaper was still given to the university's party committee secretary for review before publishing. The academic community very bravely voiced their opinion at the time, and took part in the creation of the new university, but, as the author admits, due to the lack of time and limited printing space, many texts did not make it to the paper, and the newspaper alone does not give a full overview of university history. She stresses that the sooner everyone writes down their memories, the better, even though they are subjective and express the writer's personal perspective. This is how we keep the history of the national university versatile and colourful.